

Beleidsommacht in soorten

Hoewel in dit tijdschrift steeds weer bijzonder uiteenlopende problemen aan de orde worden gesteld, lijkt het erop alsof één thema voortdurend terugkeert: het vraagstuk van beheersbaarheid en bestuurbaarheid. Verwonderlijk is dit niet.

Beleid houdt per definitie bemoeienis in met gevestigde menselijke voorkeuren en belangen, met grillige maatschappelijke processen en weerbarstige structuren. Beleid is daarom bij voorkeur tot gedeeltelijke mislukking gedoemd, en het zijn vooral deze mislukkingen die onderzoekers aan het werk zetten.

Nu pleegt men in de beleidswetenschappen niet bij deze eenvoudige constatering te blijven. Men onderscheidt, al systematiserend, tal van soorten en weerstanden tegen beleid, deels gelegen in de wijze van afwikkeling van het beleidsproces als zodanig, deels in wat met een royaal gebaar wel de systeemomgeving wordt genoemd.

Men kan de relatie ook omkeren en zich afvragen of bepaalde typen van maatschappelijke orde ook bepaalde vormen van onbeheersbaarheid met zich meebrengen. Daarbij zou men dan niet alleen moeten denken aan de gebruikelijke indeling naar meer of minder centraal geleide maatschappijtypen maar ook aan de diverse gestalten waaronder bijvoorbeeld de Nederlandse samenleving verschijnt. In deze aflevering worden beheersingsproblemen besproken die voor een dergelijke typologie illustratief kunnen zijn. Knipscheer en Veerman analyseren de moeilijke beheersbaarheid van de agrarische grondmarkt. In feite hebben zij het over onze maatschappij als kapitalistisch systeem, waarin de prijsvorming zoveel mogelijk wordt vrijgelaten, wat betekent dat iedere poging tot beheersing van uit de hand lopende prijsvorming een spanning scheidt tussen beleid en markt.

Kamstra, die onder andere onderzoeken bespreekt naar de discrepantie tussen rechtsnorm en maatschappelijke feitelijkheid en naar het effect van wetgeving, beweegt zich in een heel ander universum. Hij stuit op de discretionaire bevoegdheid die onze rechtsstaat kenmerkt en die onder omstandigheden barrières opwerpt voor degenen die beleidsmatig willen sturen.

Smets tenslotte behandelt het allengs vertrouwde vraagstuk hoe de overheid greep kan krijgen op de zeer gewaardeerde verworvenheden op welzijnsgebied. Hij is met zijn analyse van de zeggenschap in onderwijsinstellingen doende informatie toe te voegen aan onze kennis omtrent de beheersingsproblematiek van de verzuilde en met professionele autonomiepretenties doorschoten verzorgingsmaatschappij.

Kapitalistische orde, rechtsstaat en verzorgingsmaatschappij: het zijn drie fundamentele verschijningsvormen van onze samenleving, ieder afzonderlijk geplaagd door beheersbaarheidsproblemen. Kan het zijn dat die problemen per verschijningsvorm verschillen? Betekenen vrije markt, discretionaire bevoegdheid en professionele onafhankelijkheid eigen vormen van weerbarstigheid met betrekking tot beleid? Biedt die veelvormigheid een uitgangspunt voor systematische studie van de relaties tussen beleid en maatschappelijke structuur?